

підвищення професійної мотивації, емоційну підтримку, а також техніки релаксації, тренінгові заняття, балінтовські групи й проведення виїзних семінарів та занять (за запитом шкільної адміністрації), присвячених професійній орієнтації.

Виконане дослідження має пілотажний характер і не висчерпує всіх аспектів означеної проблеми. Подальші наукові розвідки можуть бути спрямовані на уточнення даних шляхом збільшення кількості респондентів. Доцільним стане також співставлення тенденцій професійного вигорання вчителів сільських та міських шкіл України.

Список використаної літератури

1. Борисова М. В. Основные направления профилактики и коррекции профессионального выгорания / М. В. Борисова, Н. П. Ансимова // Ярославский педагогический вестник – 2011 – № 2, Том II (Психолого-педагогические науки). – С. 212–215.
2. Вальчук С. Л. Синдром професійного вигорання / С. Л. Вальчук // Педагогічна майстерня. – 2014. – № 6. – С. 30–32.
3. Навроцька В. Л. Профілактика синдрому професійного вигорання / В. Л. Навроцька // Причини і шляхи запобігання виникненню синдрому професійного вигорання. – 2016. – № 9/10. – С. 35–53.
4. Райкова Е. Ю. Терапия и профилактика профессионального выгорания представителей помогающих профессий / Е. Ю. Райкова // Молодой ученый. – 2011. – № 5. - Т.2. – С. 92–97.
5. Asquith, Glenn H. Jr. The Concise Dictionary of Pastoral Care and Counseling. – Abingdon Press, 2010. – P. 328.
6. Freudenberger H.J. Staff burnout // H.J. Freudenberger. Journal of Social Issues. – 1974. – V. 30. – P. 159-166.

УДК 159.9: 37.015.3

Щічко І.Ф.

Професійне самовизначення студентів протягом навчання у ВНЗ

Анотація. Робота присвячена проблемі професійного самовизначення студентів протягом навчання у вищому навчальному закладі. Розглянуто вплив мотивації навчання у ВНЗ на професійне самовизначення студентів.

Об'єктом дослідження є студенти педагогічного та технічного вузів. В роботі представлені результати дослідження, а саме: система мотивів, які спонукають до навчання студентів у ВНЗ, що для уяочнення представлена у вигляді діаграми.

Ключові слова: професійне самовизначення, інтерес, мотив.

Щічко И.Ф. Профессиональное самоопределение студентов в процессе обучения в вузе

Аннотация. Работа посвящена проблеме профессионального самоопределения студентов в процессе обучения в высшем учебном заведении.

Рассмотрено влияние мотивации обучения в вузе на профессиональное самоопределение студентов.

Объектом исследования являются студенты педагогического и технического вузов. В работе представлены результаты исследования, а именно: система мотивов, побуждающих к обучению студентов в вузах, они для наглядности представлены в виде диаграммы.

Ключевые слова: профессиональное самоопределение, интерес, мотив.

Shchichko I.F. Professional self-determination of the students during the studying at the academic institution.

Summary. This project work is devoted to the problem of the self-determination of the students during the studying at the academic institution. The motivation influence of the studying at the academic institution to the professional self-determination of the students is considered.

The object of research is the students of the pedagogical and technical academic institutions. The results of the research are provided in the project work, namely the causes which stimulate the students to study at the academic institutions and which are determined in the chart.

Keywords: professional self-determination, interest, cause.

Постановка проблеми. Інтерес психологічної науки до проблеми професійного самовизначення особистості в сучасних соціокультурних умовах несталої суспільства невідмінно зростає і набуває особливої актуальності у площині нових вимог щодо підготовки висококваліфікованих спеціалістів. Різні аспекти професійного самовизначення молоді на етапі навчально-професійної підготовки у вищих навчальних закладах ґрунтовно представлені у дослідженнях вітчизняних (Н. І. Гусякова, Я. С. Посохова, Ю. М. Швалб, Н. Ф. Шевченко та ін.) та зарубіжних (І. В. Вачков, Є. І. Ісаєв, Т. В. Сенько, В. І. Слободчиков та ін.) науковців. Разом з тим існує необхідність повсякчасного переосмислення рушійних сил становлення професійної свідомості суб'єктів фахової діяльності у просторі соціальних та економічних трансформацій у сучасній Україні.

Існування даного проблемного поля пов'язане, зокрема, із протиріччям між системою зовнішніх стимулів, детермінованих практикою навчально-професійної підготовки у вищих навчальних закладах, і реально діючими мотивами професіоналізації студентів. В наш час, в умовах несталої суспільства, студентство опинилося в ситуації невизначеності, невпевненості у своєму професійному майбутньому. Саме тому вивчення проблеми професійного самовизначення студентів, і зокрема – мотиваційної складової даного процесу, є надзвичайно актуальним у площині психолого-педагогічного супроводу навчального процесу у вищих навчальних закладах.

Аналіз досліджень із даної проблеми. Професійне самовизначення найчастіше визначається як вибір людиною напряму і змісту свого подальшого розвитку, сфери та засобів реалізації індивідуальних якостей і здібностей, соціального середовища для втілення своєї життєвої мети та моральних цінностей; це – цілісний, інтегративний процес, у якому реалізуються основні

життєві цінності людини і конкретизуються аспекти її життєвого, особистісного, соціального самовизначення [1]. Проте єдиного визначення даної дефініції у науковій літературі не існує. Так, Р. С. Немов професійне самовизначення означає як свідомий вибір людиною професії для себе [5, с.200]. Схожої точки зору дотримується також І. М. Кондаков; він говорить про професійний вибір як про окремий етап професійного розвитку особистості, що реалізується індивідом після закінчення загальноосвітнього навчання і перед власне професійним навчанням [3, с.282]. Іншу точку зору висловлює В. Б. Шапар, який вважає, що професійне самовизначення – це процес, який охоплює весь період професійної діяльності особистості: від виникнення професійних намірів до виходу із трудової діяльності [6, с.395]. Обидва підходи об'єднує визначення, сформульоване В. М. Дружиніним, у якому професійне самовизначення тлумачиться як вибір професії на підставі аналізу, оцінки внутрішніх ресурсів суб'єктом вибору і співвіднесення їх із вимогами професії, а також подальше його формування як професіонала і суб'єкта праці [цит. за 1]. Інтелектуалізація професійного вибору, таким чином, зумовлює і якісні складові процесу професіоналізації особистості.

Роботи дослідників [1; 2; 5 та ін.] і власний досвід навчання у ВНЗ дозволяє стверджувати, що ставлення студента до навчально-професійної діяльності залежить насамперед від мотивів вибору професії (спеціальності) і ставлення до самого процесу учіння. Висока позитивна мотивація значною мірою визначає успішність навчання студентів, впливає на організацію самостійної навчальної роботи й оволодіння навичками самоосвіти. Крім того позитивна мотивація може відігравати роль компенсуючого фактору у випадку недостатньо високих здібностей [2, с. 266].

З огляду на означене **метою** даної статті ми вважали аналіз мотиваційної складової професійного самовизначення сучасної студентської молоді. Емпіричне дослідження даної проблеми створить підстави для напрацювання практико-орієнтованих заходів цілеспрямованого психолого-педагогічного супроводу професіоналізації майбутніх фахівців у системі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Задля уточнення особливостей мотивації професійного самовизначення студентів педагогічного і технологічного профілю у процесі навчально-професійної діяльності нами було сплановано і виконано емпіричне дослідження.

Емпіричною базою були обрані Криворізький державний педагогічний університет та Криворізького технічний університет. Вибіркову сукупність склали 40 студентів віком 20 – 22 років (15 студентів КТУ, 25 КДПУ).

В якості психодіагностичного інструментарію була використана методика вивчення мотивів навчальної діяльності студентів А. О. Реана і В. А. Якуніна [2, с. 434-436]. Вибір методики зумовлений припущенням, що мотиви навчання імпліцитно відображують мотивацію професіонального самовизначення на етапі навчально-професійної підготовки. Згідно із інструкцією досліджуваним пропонувалося оцінити персональну значущість для себе 16-ти мотивів навчальної діяльності. Для кожного респондента здійснювався якісний аналіз провідних мотивів навчання (аналізувалася перша рангова позиція вибору). По

вибірці у цілому визначалася частота вибору певного мотиву, що виражалася у відсотковому еквіваленті.

Результати психодіагностичного вимірювання значимості мотивів навчання респондентами наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Оцінка значущості мотивів навчання студентами ВНЗ

МОТИВИ РЕСПОНДЕНТІВ	СТУДЕНТИ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ N=25	СТУДЕНТИ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ N=15	ЗАГАЛЬНА ВИБІРКА N=40
Стати висококваліфікованим фахівцем	12%	6,7%	10%
Отримати диплом	36%	53,3%	42,5%
Успішно продовжити навчання	4%	0	2,5%
Успішно навчатися, скласти іспити	8%	6,7%	7,5%
Постійно отримувати стипендію	8%	0	5%
Придбати глибокі і міцні знання	0	0	0
Бути постійно готовим до занять	0	0	0
Не запускати вивчення предметів навчального циклу	4%	0	2,5%
Не відставати від однокурсників	0	0	0
Забезпечити успішність майбутньої проф. діяльності	12%	19,9%	15%
Виконувати педагогічні вимоги	0	0	0
Досягти поваги викладачів	0	0	0
Бути прикладом для однокурсників	8%	0	5%
Домогтися схвалення батьків і оточення	0	6,7%	2,5%
Уникнути осуду і покарання за погане навчання	0	6,7%	2,5%
Отримати інтелектуальне задоволення	8%	0	5%

Аналіз результатів дослідження свідчить, що переважна більшість студентів – 42,5% у процесі навчально-професійної підготовки зорієнтовані на отримання диплому про вищу освіту. Для них цінністю є не знання і компетентності, а лише документ, що свідчить, як наголошує Є. П. Ільїн, про девальвацію вищої освіти [2, с.265] і неготовність студентів працювати за обраною спеціальністю (або усвідомлення неможливості працевлаштування). Лише чверть респондентів наголосили на значущості професійних мотивів: 15% респондентів значущим вважають забезпечення успішності майбутньої професійної діяльності, 10% студентів прагнуть стати висококваліфікованими фахівцями. Пізнавальні мотиви

у мотиваційному профілі студентів, які склали вибірку дослідження, не представлені.

Співставлення результатів вимірювання значущості мотивів серед студентів різного профілю свідчить про таке: серед студентів педагогічного профілю у системі мотивів домінують прагматичні мотиви (отримання диплому про вищу освіту – 36%), а також професійні мотиви (стати висококваліфікованим фахівцем – 12% та забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності – 12%, у загальній сукупності – 24%). Аналогічна тенденція прослідковується і серед студентів, що навчаються за технічним профілем освіти: найбільш значущими для респондентів виявилися прагматичні мотиви (отримання диплому про вищу освіту – 53,3%) та професійні мотиви (забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності – 19,9 %). Отримані показники у студентів технічного університету відносно більші, ніж серед майбутніх педагогів, що свідчить про більш глибокі суперечності у їхній професіоналізації.

В цілому ж, результати емпіричного дослідження засвідчили незалежну від фахового профілю підготовки відносну тотожність мотиваційної сфери сучасних студентів.

Висновки і перспективи подальших пошуків. На підставі проведеного дослідження можемо зробити висновок, що на етапі навчально-професійної підготовки у закладах вищої освіти актуальність процесу професійного самовизначення не знижується. Реформування освіти та психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення студентів у процесі навчання у ВНЗ потребує цілеспрямованого впровадження практикозорієнтованих заходів розвитку професійної свідомості фахівців, зорієнтування навчально-професійної діяльності на реалізацію принципу мотиваційного забезпечення професійної підготовки фахівців (підвищення престижності праці, позитивність перспективи працевлаштування тощо).

Перспективним напрямком розвитку даної проблеми вважаємо дослідження структури мотиваційної сфери професіоналізації сучасних студентів на більш широкій вибірці.

Список використаної літератури

1. Бодров В. А. Психология профессиональной пригодности / В. А. Бодров. – Москва : ПСР СЕ, 2001. – 511 с.
2. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Евгений Павлович Ильин. – Санкт-Петербург : Питер, 2000. – 512 с.
3. Кондаков И. М. Психология. Иллюстративный словарь / И. М. Кондаков. – Санкт-Петербург : Прайм-Еврознак, 2003. – 512 с.
4. Кудрявцев Т. В. Психологический анализ динамики профессионального самоопределения / Т. В. Кудрявцев. // Вопросы психологии. – 1983. – №2. – С.50–55.
5. Немов Р. С. Психология. Словарь-справочник. Ч.2 / Р. С. Немов. – Москва : ВЛАДОС-Прес, 2003. – 352 с.
6. Шапарь В. Б. Словарь практического психолога / В. Б. Шапарь. – Москва: АСП, 2004. – 734 с.